

УДК 130.3

WORLDVIEW ASPECT OF THE PROBLEM OF UNIVERSALS IN SOCIOLOGY

СВІТОГЛЯДНИЙ АСПЕКТ ПРОБЛЕМИ УНІВЕРСАЛІЙ У СОЦІОЛОГІЇ

Kornienko O.M. / Корнієнко О.М.*c.ph.s., as.prof. / к.филос.н., доц.*

ORCID: 0000-0001-7320-8601

Sumy National Agrarian University, Sumy, Gerasima Kondratyeva 160, 40021

Анотація. В роботі розглядається світоглядний аспект онтологічного існування загального у соціології, дається характеристика соціологічного реалізму і соціологічного номіналізму. На думку автора однією із світоглядних проблем методології сучасного суспільствознавства є те, що індивідуальне (індивід, його потреби, інтереси, цінності) втрачається у загальному, що у свою чергу несе загрозу для духовної свободи особистості.

Ключові слова: загальне, «ідеальні типи», індивід, методологічний холізм, соціологічний номіналізм, соціологічний реалізм.

Abstract. The work considers the worldview aspect of the ontological existence of the universal in sociology, gives a characteristic of sociological realism and sociological nominalism. According to the author, one of the worldview problems of the methodology of modern social science is that the individual (the individual, his needs, interests, values) is lost in the universal, which in turn poses a threat to the spiritual freedom of the individual.

Key words: general, «ideal types», individual, methodological holism, sociological nominalism, sociological realism.

Вступ.

Дискусія між реалістами і номіналістами щодо універсалій вважається характерною ознакою середньовічної філософії. Але проблема універсалій відноситься до категорії «вічних», «відкритих», що власне і відрізняє проблеми філософські від нефілософських (наукових), і вона постійно поновлюється в нових формах і сферах людської діяльності, зокрема у соціології.

Основний текст.

В основі соціологічного дослідження лежать явні або неявні припущення соціолога про дійсність, яку він вивчає. У соціології сформувався два онтологічних уявлення про соціальну дійсність: соціологічний реалізм і соціологічний номіналізм.

Соціологічний реалізм, яскравими представниками якого є такі мислителі як О. Конт, Г. Спенсер, М. Ковалевський, Е. Дюркгейм, виходить з уявлення про те, що в соціальній дійсності існує безліч соціальних цілісностей різного рівня.

Кожна з цих цілісностей має свою якісну своєрідність. Властивість цілого не можна звести до властивостей тих частин і елементів, які складають дане ціле. Соціологічний реалізм стверджує, що якщо ми використовуємо «колективні поняття», то тоді під ними розуміємо реальне існування надіндивідуальних явищ: суспільства, соціального класу, нації, соціального інституту, організації, держави, права і т. д. Соціологічному реалізму як онтологічній орієнтації відповідає методологічний холізм - орієнтація, яка виходить з визнання пріоритету цілого над частиною.

Соціологічний номіналізм став формуватися у другій половині XIX ст. Для номіналістів є характерним уявлення про суспільство як про сукупність окремих суб'єктів. Відповідно до соціологічного номіналізму справжньою онтологічною реальністю для соціології є індивід і його комунікація з іншими індивідами.

Основні ідеї соціологічного номіналізму можна звести до наступних положень: по-перше, реально існують лише індивіди, які складають суспільство; по-друге, поза індивідами як реальності немає ніякої іншої реальності; з вилученням індивідів із суспільства не залишається нічого; 3) немає суспільства як реальності ні в значенні фізичного тіла, ні в значенні певної надіндивідуальної свідомості або колективної душі. Представники соціологічного номіналізму наполягають на тому, щоб соціологія відмовилася від колективних понять, або щоб вона не онтологізувала їх, тобто не надавала цим поняттям статус реально існуючих явищ.

Якщо в суспільному житті ніякої об'єктивної надіндивідуальної реальності, «структурних субстанцій», «онтологічних єдностей» не існує, то тоді, з точки зору номіналістів, такі терміни як «суспільство», «соціальні групи» і т. п. мають місце у соціологічному словнику лише як «гносеологічна реальність», як «аналітичні концепти» методологічного плану, як «внутрішня потреба пізнання», тобто в якості умовних прийомів класифікації, ідеальної типологізації соціальних взаємодій та їх комбінацій. Тобто ці поняття не відображають дійсності, а лише конструюють її логічний варіант. Найбільш послідовно це номіналістичне положення втілене у вченні М. Вебера про «ідеальні типи», які у

соціології відіграють таку ж функцію як ідеальні моделі у природознавстві [1].

На думку багатьох номіналістів, тривалі дискусії між соціологами-реалістами про зміст основних соціологічних понять «суспільство», «прогрес», «клас», «нація», «культура» тощо служать опосередкованим доказом того, що ці поняття позбавлені якої небудь онтологічної підстави.

На нашу думку, питання «В якому сенсі існують і репрезентують реальність колективні спільноти?», «Чи можна визнати існування колективних особистостей?», не можуть бути вирішеними лише раціональним, понятійним знанням. Рішення передбачає вибір, напрям волі, моральну оцінку.

Яскравий представник київської філософської школи М.О. Бердяєв корінь реалізму в соціології бачить в одному з найдивовижніших явищ світового життя - схильності людини до самовідчуження і самопоневолення. Уже сама категорія «самопоневолення» демонструє, що дискусія між реалізмом і номіналізмом крім онтологічного і гносеологічного має і світоглядний аспект. Не можна не погодитися з думкою М.О. Бердяєва щодо небезпеки світоглядних наслідків соціологічного реалізму: «Для того, хто створив собі ідола з нації чи держави, нація і держава - це реальності, які є незрівнянно більшими та «об'єктивнішими», а ніж людина, ніж особистість, принаймні реальності, які є більш початковими та панівними. Такі усі націоналісти та етатисти... Боротьба за особистість є боротьба за дух. І немає більшого ворога для духу та духовної свободи, ніж об'єктивовані колективні реальності. І ворог цей страшніший тим, що видає себе за дух» [2, с. 227].

В дійсності реальним є лише індивідуальний образ, про який і мислити відповідно слід індивідуальними образами. Коли мова йде про загальне то під ним ми розуміємо не багаторазову, повторювальну в кожному окремому одиничному подібність у вигляді загальної ознаки. Загальне, перш за все, є закономірним зв'язком індивідів, який перетворює їх в моменти однієї й тієї ж реальної єдності. Загальне слід розуміти у значенні закономірного зв'язку явищ, у значенні закону їх поєднання у складі певного цілого, у складі тотальності, яка саморозвивається, всі компоненти якої споріднені, по суті справи, в силу того,

що всі вони мають загального предка, або, точніше кажучи, виникли як різноманітні модифікації однієї й тієї ж субстанції, яка має цілком матеріальний характер. Саме такою субстанцією - загальним є людина.

Висновок.

Соціальні універсалії для того, щоб бути продуктивними у розумінні і вирішенні ключових проблем суспільного буття не повинні відділятися від особистісного начала, від життя окремого індивіда. Відповідно соціологія не повинна розглядати «соціальність» поза індивідів, вона не повинна допускати субстанціалізацію соціального; загальне існує лише тоді, коли воно визнається окремими індивідами і орієнтує на їхню реальну поведінку.

Література:

1. «Об'єктивність» соціально-наукового пізнання // Вебер М. Соціологія. Загальноісторичні аналізи. Політика / Макс Вебер; Перекл. з нім., післям. та комент. О. Погорілого. - К., 1998. - С. 192-264.
2. Berdyaev N.A. Tsarstvo Dukha y tsarstvo kesarya. M.:Respublyka, 1995.– 383 s